
O KOORDINIRANIH IN VEČKRATNIH K-VPRAŠANJIH V SLOVENŠČINI¹

Prispevek obravnava večkratna in koordinirana *k*-vprašanja v slovenščini, pri čemer je pozornost posvečena zlasti primerjavi med obema skupinama vprašanj, k problematiki pa pristopamo v teoretičnem okviru tvorbene slovnice. Na podlagi razlik med koordiniranimi in večkratnimi *k*-vprašanji sklenemo, da zahtevata obe skupini vprašanj kljub navideznim podobnostim ločeno obravnavo tudi v slovenščini. Ta sklep je izhodišče za nadaljnje raziskave koordiniranih *k*-vprašanj v slovenščini, saj so tovrstna vprašanja v slovenskem jezikoslovju do tega trenutka v veliki meri neraziskana.

Ključne besede: slovenščina, tvorbena slovnica, skladnja, koordinirana *k*-vprašanja, večkratna *k*-vprašanja

0 Uvod

Slovenščina je jezik z večkratnim *k*-premikom (Golden 1997, Mišmaš 2015), saj se lahko na začetek vprašanja premaknejo vse vprašalnice, kot to pokaže (1). Vendar se ob večkratnih *k*-vprašanjih v slovenščini pojavljajo tudi koordinirana *k*-vprašanja, (2). Gre za vprašanja, v katerih so premaknjene *k*-zveze povezane s prirednim veznikom *in* (pa tudi *ter* ali *pa*).

- 1) Kdo kdaj piše sonete?

---

¹ Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa št. P6-0382, ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna. Za koristne komentarje se zahvaljujem Barbari Citko in anonimnima recenzentoma prispevka.

2) Kdo in kdaj piše sonete?

Na prvi pogled se zdi večkratna in koordinirana *k*-vprašanja v slovenščini relativno podobna, saj se v obeh vprašalnice premaknejo na prva mesta v vprašanju, vendar natančnejši pregled lastnosti ene in druge skupine vprašanj pokaže, da je treba oba tipa obravnavati ločeno. Namen tega prispevka je pokazati razlike med večkratnimi in koordiniranimi *k*-vprašanji v slovenščini, pri čemer so osnova primerjave raziskave obeh tipov vprašanj v drugih jezikih z večkratnim *k*-premikom. Primerjava je osnovana v teoretičnem okviru minimalističnega programa tvorbenne slovnice (Chomsky 1995) in na sprejemljivostnih sodbah, ki so jih na podlagi svojega govora (in ne knjižne slovenščine) o umetno ustvarjenih primerih podali rojeni govorci slovenščine.

V nadaljevanju prispevka bodo predstavljene osnovne lastnosti večkratnih *k*-vprašanj v slovenščini (razdelek 1) ter osnovne lastnosti koordiniranih *k*-vprašanj (razdelek 2). V razdelku 3 sledi primerjava obeh struktur, ki nakazuje, da se večkratna in koordinirana *k*-vprašanja v slovenščini razlikujejo na podlagi: 1. besednega reda vprašalnic, 2. možnosti sopojavitve vprašalnic *zakaj* in *kako*, 3. možnosti sopojavitve vprašalnega členka in *k*-vprašalnic, 4. položaja brezglasnic, 5. interpretacije ter 6. (ne)obveznosti *k*-premika. Prispevek je sklenjen z razdelkom 4, v katerem so nakazana izhodišča za analizo koordiniranih *k*-vprašanj.

1 Večkratna *k*-vprašanja v slovenščini

Ko govorimo o *k*-premiku, govorimo o skladenjskem premiku *k*-vprašalnice na začetek povedi oziroma stavka. Poleg enkratnega *k*-premika (tj. premik ene same vprašalnice), ki je na primer mogoč v angleščini, poznamo tudi tako imenovani večkratni *k*-premik. Gre za pojav, v katerem se na začetek stavka premaknejo vse *k*-zveze oziroma *k*-vprašalnice (npr. *kdo*, *kaj*, *zakaj*, *čigav*, *kateri X* ...) v *k*-vprašanju.² Kot to pokažeta primera (1) in (5), lahko najdemo večkratni *k*-premik tudi v slovenščini.

K-vprašanja z večkratnim *k*-premikom so bila v okviru tvorbenne slovnice deležna precej pozornosti vsaj od Rudin (1988) dalje, pri čemer je prav Rudin (1988) med drugim opazila, da se jeziki z večkratnim *k*-premikom ne obnašajo povsem enako. Tako je besedni red vprašalnic v nekaterih jezikih prost, kot to pokaže (3) za srbohrvaščino,³ medtem ko je v drugih jezikih strog, kot to pokaže (4) za bolgarščino. Primer (4b) je tako nesprejemljiv (in zato označen z zvezdico).

² Toporišič (2004) poleg poimenovanja *k*-č-vprašanja navaja še poimenovanje dopolnjevalna vprašanja, pri čemer gre v prvem primeru za poimenovanje na podlagi prvega glasu v vprašalnici, v drugem pa za poimenovanje na podlagi odgovora (Toporišič 2004: 516). V prispevku bo na podlagi literature v okviru tvorbenne slovnice, gl. na primer Golden (2000), rabljeno poimenovanje *k*-vprašanja.

³ Kot je to običajno v literaturi v okviru tvorbenne slovnice, je v prispevku rabljen izraz srbohrvaščina kot skupno poimenovanje za bosanski, srbski in hrvaški jezik, gl. Browne in Alt (2000). Vendar je rabljeno poimenovanje za posamezen jezik, kadar sledim avtorjem in navajam ugotovitve, ki so vezane na posamezen jezik.

- 3) a. Ko je **što** kome dao? srbohrvaščina
 kdo.IM POM kaj.TOŽ kdo.DAJ dati.PRET
 »Kdo je kaj komu dal?«
- b. Ko je kome **što** dao?
 c. **Što** je ko kome dao?/kome ko dao?
 d. Kome je to **što** ko dao?/ko **što** dao? (Rudin 1988: (56.))
- 4) a. Koj kogo vižda? bolgarščina
 kdo.IM kdo.TOŽ vidi.3.OS.ED.
 »Kdo koga vidi?«
- b. *Kogo koj vižda? (Rudin 1988: (54))

Primeri (5) in (6) pokažeta, da je tudi v slovenščini besedni red vprašalnic načeloma prost in da lahko *k*-zveze v večkratnih *k*-vprašanjih ločimo z breznaglasnicami oziroma prislovi, pri čemer je slovenščina podobna jezikom, kot je srbohrvaščina (gl. Golden, 1997). Hkrati velja poudariti, da obstajajo pri načeloma prostem besednem redu vprašalnic v slovenščini tudi izjeme (Mišmaš 2015), ki bodo v središču razdelka 3.1.

- 5) a. Kaj je komu dal?
 b. Komu je kaj dal?
- 6) a. Kdo veselo kaj daje?
 b. Kaj veselo kdo daje?

V slovenščini lahko poleg večkratnega *k*-premika v enostavnih povedih najdemo tudi *k*-premik iz odvisnih stavkov. Golden (1997: 251) pri tem ugotavlja, da je v slovenščini iz odvisnega stavka mogoče premakniti več kot eno vprašalnico, medtem ko Marušič (2008: 413–414) in Mišmaš (2015: 59–60) trdita, da so vprašanja z večkratnim *k*-premikom iz odvisnega stavka v slovenščini nesprejemljiva, kot to pokaže tudi primer (7).

- 7) Kaj je (*komu) rekel Janez, (*komu) da je Peter dal *(komu)? (Marušič 2008: 15.)

V nadaljevanju prispevka se bomo osredotočili na enostavna vprašanja z večkratnim *k*-premikom, pri čemer bomo nekatere druge lastnosti *k*-vprašanj pokazali na za to relevantnih mestih.⁴

Vendar je treba pred nadaljevanjem opozoriti, da večkratna *k*-vprašanja z večkratnim *k*-premikom niso edina oblika tovrstnih vprašanj v slovenščini, kot to pokaže Mišmaš

⁴ Prav tako v prispevku ne podamo analize večkratnih *k*-vprašanj v slovenščini. Za predlog analize gl. Golden (1997) in Mišmaš (2015).

(2015). Tako pozna slovenščina tudi vprašanja, v katerih se vsaj ena *k*-zveza premakne na začetek stavka, medtem ko se ostale premaknejo v *k*-projekcijo znotraj stavka (tj. večkratna *k*-vprašanja s kratkim premikom), (8), ter vprašanja, v katerih se vsaj ena *k*-zveza premakne na začetek stavka, medtem ko ostale *k*-zveze ostanejo na mestu (tj. večkratna *k*-vprašanja s *k*-zvezo na mestu), (9). Vendar je pri tem ključno, da se na prvo mesto v stavku premakne vsaj ena *k*-zveza. Le v teh primerih so večkratna *k*-vprašanja t. i. »prava« *k*-vprašanja (torej vprašanja, na katere odgovorimo z nanosnikom za posamezno vprašalnico), in ne odločevalna ali ponovljena vprašanja. K vprašanjem s t. i. neobveznim *k*-premikom se vrnemo v razdelku 3.6.

8) Kaj je Peter komu dal?

9) Kaj je Peter dal komu?

2 Koordinirana *k*-vprašanja

Izraz koordinirana *k*-vprašanja poimenuje *k*-vprašanja z vsaj dvema priredno povezanima *k*-zvezama. Najdemo jih tako v jezikih z enkratnim *k*-premikom, kot je angleščina, (10), kot v jezikih z večkratnimi *k*-premikom, kot so srbohrvaščina, (11), poljščina, (12), ruščina in slovenščina, (13).

10) What and why did he buy? angleščina
 kaj.TOŽ in zakaj POM on.IM kupiti
 »Kaj in zakaj je kupil?«

11) Ko i šta je kupio? srbohrvaščina
 kdo.IM in kaj.TOŽ POM kupiti.PRET
 »Kdo in kaj je kupil?«

12) Kto i co kupił? poljščina
 kdo.IM in kaj.TOŽ kupiti.PRET
 »Kdo in kaj je kupil?« (Tomaszewicz 2011: (2).)

13) Kdo in kaj je kupil?

Primeri (10)–(13) kažejo koordinacijo dveh *k*-zvez, vendar je mogoča tudi koordinacija treh *k*-zvez ali več, kot za ruščino pokaže Griбанова (2009) in kot za slovenščino pokaže primer (14). V vprašanjih s tremi ali več *k*-zvezami se priredni veznik v slovenščini pojavi pred zadnjo *k*-zvezo (ali za vsako *k*-zvezo). Enako velja za vezalne veznike *in*, *ter*, *pa*, kadar se pojavijo v drugih naštevalnih nizih v slovenščini (Toporišič 2004: 437).

- 14) a. Kdo, kaj in kje kupuje?
 b. Kdo in kaj in kje kupuje?
 c. *Kdo in kaj, kje kupuje?
- 15) a. Martin, Alina in Anže nekaj kupujejo.
 b. Martin in Alina in Anže nekaj kupujejo.
 c. *Martin in Alina, Anže nekaj kupujejo.

Ključna lastnost koordiniranih vprašanj je, da imajo lahko koordinirane k -zveze v tovrstnih vprašanjih bodisi različne skladijske kategorije bodisi različne udeleženske vloge (Gribanova 2009, Zhang 2007, Citko in Gračanin-Yuksek 2013). Ta lastnost je za slovenščino prikazana v primeru (14), v katerem se pojavijo dve samostalniški zvezi in prislovna zveza (dve skladijski kategoriji). Ob tem je ključno, da obstaja ta možnost zgolj za k -zveze. Kadar s prirednim veznikom združimo dve (ne- k -)zvezi, morata imeti ti zvezi enako skladijsko kategorijo oz. udeležensko vlogo, saj velja t. i. *zakon koordinacije enakih* (angl. *Law of Coordination of Likes*). Neupoštevanje zakona pojasni neslovničnost primera (16), v katerem sta združena osebek ter prislovno določilo (oz. samostalniška zveza ter predložna zveza).⁵ Primer (17), v katerem sta z veznikom *in* združena vršilec in prizadeto, pokaže neslovničnost koordiniranja argumentov (oba samostalniški zvezi, tj. ena skladijska kategorija), ki imata različni udeleženski vloge, medtem ko (18) pokaže sprejemljivost tovrstnih primerov s koordiniranimi k -zvezami.

- 16) *Miha in v Celju je spoznal Majo.
 17) *Miha in Toneta je objel.
 18) Kdo in koga je objel?

Na podlagi te lastnosti so različni avtorji sklepali, da je za koordinirana k -vprašanja nujna posebna analiza strukture, ki se razlikuje od analize večkratnih vprašanj ali analize običajne koordinacije. Splošno lahko predlagane analize delimo med enostavčne, gl. npr. Gribanova (2009) za ruščino, in dvostavčne, gl. Zhang (2007) ali Tomaszewicz (2011), medtem ko Citko in Gračanin-Yuksek (2013) trdita, da obstaja več struktur koordiniranih k -vprašanj in da se lahko različne strukture pojavljajo celo v okviru enega samega jezika, kar po Citko in Gračanin-Yuksek (2013) drži za jezike, kot so poljščina, hrvaščina ali ruščina, tj. jezike z večkratnim k -premikom. Čeprav v tem delu o strukturi samih koordiniranih k -vprašanj ne bomo razpravljali, bo v razdelku 4 nakazano izhodišče za njihovo analizo.

V nadaljevanju prispevka bomo na podlagi primerjave lastnosti večkratnih in koordiniranih k -vprašanj pokazali, da je tudi v slovenščini oba pojava treba obravnavati ločeno.

⁵ Kot opozori Zhang (2007: 2145), je bilo v preteklosti predlaganih več formulacij zakona koordinacije enakih, pri čemer nekateri avtorji trdijo, da je ključna skladijska funkcija, medtem ko drugi opozarjajo na vlogo skladijskih kategorij. Dokončen odgovor na to vprašanje za ta prispevek ni ključen, a glej Zang (2007) in reference v tem prispevku za dodatna pojasnila.

3 Primerjava koordiniranih *k*-vprašanj ter večkratnih *k*-vprašanj v slovenščini

3.1 Besedni red vprašalnic

Golden (1997: 243–244) opiše besedni red vprašalnic v slovenščini kot prost, gl. (5) in (6).⁶ Čeprav to drži v večini primerov, se v slovenščini pojavita dve izjemi. Mišmaš (2015) tako primerja sprejemljivost vprašanj z različnimi besednimi redi *k*-zvez in s pomočjo ankete pokaže, da je besedni red vprašalnic v slovenščini načeloma res prost, a da pri tem obstajata izjemi, in sicer večkratna *k*-vprašanja z *zakaj* in *kako* ter vprašanja s *k*-zvezama, ki imata enako vrednost oznake [človeško].⁷

Kadar je ena izmed vprašalnic v večkratnem *k*-vprašanju *zakaj* ali *kako*, dajejo govorci prednost vprašanjem, v katerih se ti vprašalnici pojavita na prvem mestu v večkratnem *k*-vprašanju, pred preostalimi *k*-zvezami (Mišmaš 2015: 108–117). Vprašanja, v katerih se *zakaj* ali *kako* pojavita na drugem mestu, govorci tipično ocenjujejo kot manj sprejemljiva. Vendar ta omejitev v koordiniranih *k*-vprašanjih ne drži, saj sta enako sprejemljiva oba besedna reda vprašalnic, kot pokazeta primera (21) in (22).

- 19) a. Zakaj je kdo prišel?
b. ?? Kdo je zakaj prišel?
- 20) a. Kako je kdo prišel?
b. ?? Kdo je kako prišel?
- 21) a. Zakaj in kdo je prišel?
b. Kdo in zakaj je prišel?
- 22) a. Kako in kdo je prišel?
b. Kdo in kako je prišel?

Kadar sta v večkratnem *k*-vprašanju *k*-vprašalnici za osebek in premi predmet označeni z oznako [+človeško], dajejo govorci prednost vprašanjem, v katerih je na prvem mestu vprašalnica za osebek (Mišmaš 2015: 102–105), (23). V koordiniranih *k*-vprašanjih podobne omejitve *k*-zvez ne moremo opazovati, saj je besedni red vprašalnic z oznako [+človeško] prost, (24).

- 23) a. Kdo je koga objel?
b. ? Koga je kdo objel?

⁶ Anonimna recenzenta ob tem izpostavita pojem členitev po aktualnosti, vendar moramo imeti v mislih, da govorimo o zaporedju premaknjenih vprašalnic. Sledeč Toporišiču (2004: 661) tako velja, da je v *k*-vprašanjih jedro (tj. vprašalnica) na začetku vprašalnega stavka, čeprav običajno sledi izhodišču in prehodu. Takšna je tudi členitev v večkratnih *k*-vprašanjih v slovenščini, vendar pa ostaja vprašanje, ki je naslovljeno v tem razdelku, kakšno je zaporedje *k*-zvez, ko je teh v stavku več.

⁷ Za kvantitativne rezultate ankete in razlago teh rezultatov glej Mišmaš (2015).

- 24) a. Kdo in koga je objel?
b. Koga in kdo je objel?

Na podlagi teh primerov lahko sklenemo, da se večkratna in koordinirana *k*-vprašanja razlikujejo v sprejemljivosti besednih redov vprašalnic. Medtem ko je besedni red vprašalnic v večkratnih *k*-vprašanjih omejen v primerih z vprašalnicama *zakaj* in *kako* ter z vprašalnicami, ki imajo enake vrednosti oznake [človeško], je besedni red vprašalnic v koordiniranih *k*-vprašanjih povsem prost.

3.2 Vprašanja z *zakaj* in *kako*

Golden (1997: 246) pokaže, da si v večkratnih *k*-vprašanjih v slovenščini ne moreta slediti vprašalnici *zakaj* in *kako*. Kot pokažeta naslednja primera, pri tem besedni red vprašalnic ni pomemben.

- 25) a. *Zakaj kako Lojze brca Janeza?
b. *Kako zakaj Lojze brca Janeza?

Slovenščina v tem primeru ni izjema, saj drži podobna omejitev tudi v drugih jezikih z večkratnim *k*-premikom. Delovanje podobne omejitve v srbohrvaščini omeni tudi Bošković (1994, 1998). Kot pokaže (26), se *zašto* »zakaj« in *kako* »kako« ne moreta hkrati premakniti na začetek večkratnega *k*-vprašanja, medtem ko se lahko na začetek premakneta *k*-argument in *k*-prislov.⁸

- 26) *Zašto je kako istukao Petra? srbohrvaščina
zakaj POM kako pretepsti.PRET Petar.TOŽ (Bošković 1994: (7a))

- 27) Kako je koga Petar istukao? srbohrvaščina
kako POM kdo.TOŽ Petar.IM pretepsti.PRET
»Kako je koga Petar pretepel?« (Bošković 1994: (8a))

Vendar Bošković (1998: 22) pokaže, da se sprejemljivost primerov s prislovoma *zašto* »zakaj« in *kako* »kako« v srbohrvaščini izboljša, kadar sta vprašalnici ločeni z drugo *k*-zvezo, ki ni prislov, ali kadar sta vprašalnici povezani z veznikom *in*. Golden (1997: 247) pokaže, da podobno drži tudi v slovenščini, saj so primeri, v katerih sta *zakaj* in *kako* ločena z brezglasnicami oz. drugimi vprašalnimi zvezami, sprejemljivejši, (30) in (31).

- 28) ?Zašto je koga kako istukao? srbohrvaščina
zakaj POM kdo.TOŽ kako pretepsti.PRET
»Zakaj je koga kako pretepel?« (Bošković 1998: (54))

⁸ Za analizo neslovničnih primerov gl. Bošković (1994).

- 29) Zašto i kako je istukao Petra? srbohrvaščina
zakaj in kako POM pretepsti.PRET Peter.TOŽ
»Zakaj in kako je pretepel Petra?« (Bošković 1998: (53))
- 30) (Peter je izpite opravljal ustno, ker si je zlomil roko.)
?* Zakaj jih je kako Peter opravljal? (Golden 1997a: (11a))
- 31) Zakaj so ga kje koliko časa pred kom kako zasliševali? (Golden 1997a: (11c))

Na podlagi srbohrvaškega primera (29) lahko pričakujemo, da so tudi v slovenščini koordinirana *k*-vprašanja z *zakaj* in *kako* bolj sprejemljiva. Kot to pokaže primer (32), se napoved uresniči, saj ocenjujejo govorniki tovrstne primere kot povsem sprejemljive.

- 32) Zakaj in kako je pretepel Petra?

Primeri večkratnih in koordiniranih *k*-vprašanj s *kako* in *zakaj* torej pokažejo, da se oba tipa *k*-vprašanj v slovenščini razlikujeta glede na možnost sopojavitve teh vprašalnic.

3.3 Sopojavitev *ali/a* ter *k*-zveze

V slovenščini lahko nakazuje odločevalna ali *da-/ne*-vprašanja raba členkov *ali* oziroma *a*, (Toporišič 2004: 516), v nekaterih govorih pa tudi *če* ali *kaj*, ki delujejo kot označevalec vprašanja (tj. tisti element, ki nakazuje vprašalni pomen stavka):

- 33) A študiraš?

Omenjeni označevalci se lahko v slovenščini pojavijo v koordiniranih *k*-vprašanjih in vprašanjih z več *k*-zvezami, pri čemer se ti skupini razlikujeta glede na interpretacijo *k*-zvez. Zaimki, kot so *kdo*, *kaj*, *kje* ..., lahko namreč dobijo različna branja. Lahko so interpretirani kot vprašalnice (kot v večkratnih *k*-vprašanjih, kakršna so (1), (5), (6) ...), medtem ko so na primer v pogojnih stavkih interpretirani kot nedoločni oz. poljubnostni zaimki, (34):⁹

- 34) Maja ne ve, če bo kdo prišel na večerjo.

⁹ Toporišič (2004: 311, 312) sicer privzema, da so nedoločni le zaimki s predpono *ne-* (*nekaj*, *nekdo* ...), medtem ko so v njegovem pristopu poljubnostni zaimki tisti brez predpone, ki so nastali iz vprašalnih s konverzijo in ki se pojavljajo v pogojnih, vprašalnih, železnih in vzklčnih stavkih. »Golih« *k*-zaimkov v tovrstnih (polarnih) okoljih, gl. Mišmaš (2015) in reference v tem delu, v tem prispevku ne bomo ločevali med poljubnostne in nedoločne zaimke, saj lahko tovrstni zaimki v omenjenih okoljih v slovenščini dobijo tako poljubnostno kot nedoločno branje.

Kadar se vprašalni členek pojavi na prvem mestu vprašanja z več *k*-zvezami, te *k*-zveze ne prejmejo vprašalne interpretacije. Govorci jih namreč interpretirajo kot nedoločne/poljubnostne zaimke, ki posledično v odgovoru ne potrebujejo nanosnika. Tako gre v primeru (35) za odločevalno vprašanje, na katerega govorci odgovorijo z *da* ali *ne*, medtem ko je odgovor *da/ne* na vprašanje (36), brano z izjavljajno intonacijo, gl. Toporišič (2004: 516), nesprejemljiv. Odgovor na vprašanje (36) je lahko zgolj oseba, ki študira (oz. izjava, ki to osebo poimenuje). Napisano velja tudi za vprašanja z več *k*-zvezami, pri čemer je primer (37) interpretiran kot odločevalno, primer (38) pa kot večkratno *k*-vprašanje.

35) A kdo študira?

36) Kdo študira?

37) A kdo kaj študira?

38) Kdo kaj študira?

Če z vprašanjema (35) in (37) primerjamo koordinirana vprašanja, v katerih sta z veznikom *in* povezana vprašalni členek in *k*-zveza, lahko vidimo, da so tovrstna vprašanja povsem sprejemljiva, pri čemer lahko na vprašanje, kakršno je (39) odgovorimo z: »Ja, matematiko.«¹⁰ To pomeni, da vprašalni členek ne vpliva na interpretacijo *k*-zveze.

39) A in kaj študiraš?

40) A in kdo kaj študira?

Še več, vprašalni členek in *k*-zveza sta zamenljiva le v koordiniranem vprašanju (čeprav je običajnejši besedni red v (39)), medtem ko je vprašanje (42) povsem nesprejemljivo.

41) Kaj in a študiraš?

42) *Kaj a študiraš?

Ti primeri kažejo, da so lahko le v koordiniranih *k*-vprašanjih *k*-zveze interpretirane kot vprašalne, če vprašanje uvajajo označevalci vprašanj, kakršna sta *ali* in *a*. Koordinirana in večkratna *k*-vprašanja se torej ponovno obnašajo različno.

¹⁰ Tudi v teh primerih se jeziki obnašajo različno, gl. npr. Tomaszewicz (2011) za poljščino.

3.4 Položaj breznaglasnic

V slovenščini so breznaglasnice tipično na drugem mestu v stavku, pri čemer morajo slediti prvemu sestavniku oziroma pri čemer ne razdelijo besednih zvez (Franks in Holloway King 2000: 39), kot pokaže (43). V *k*-vprašanjih v slovenščini breznaglasnice sledijo prvi vprašalnici, (44).

- 43) a. Mlad slovenski pisatelj je napisal roman.
b. * Mlad je slovenski pisatelj napisal roman.
c. * Mlad slovenski je pisatelj napisal roman.
- 44) a. Kdo je kaj napisal?
b. Kaj je kdo napisal?
c. * Kdo kaj je napisal?
č. * Kaj kdo je napisal?
d. * Kaj je kdo je napisal?

Koordinirana *k*-vprašanja v slovenščini se ponovno obnašajo drugače, saj lahko v njih breznaglasnice zasedajo tri različne položaje: pojavijo se lahko za vsako *k*-zvezo, le za zadnjo zvezo v naštevalnem nizu vprašalnic in le za prvo *k*-zvezo v naštevalnem nizu.

- 45) a. Kdo *je* in koga *je* udaril?
b. Kdo in koga *je* udaril?
c. Kdo *je* in koga udaril?

Vidimo torej, da se večkratna *k*-vprašanja in koordinirana *k*-vprašanja razlikujejo glede na položaj, ki ga v njih zasedajo breznaglasnice.

3.5 Interpretacija koordiniranih ter večkratnih *k*-vprašanj

V kontekstu večkratnih *k*-vprašanj pogosto govorimo o interpretaciji teh, pri čemer je, sledeč Hamblinu (1958), pomen vprašanja pravzaprav pomen odgovora na vprašanje. Glede na odgovore, ki jih lahko dobijo večkratna *k*-vprašanja, lahko ločujemo med odgovori s seznamom parov ali odgovori s posameznim parom. Tako lahko v bolgarščini večkratna *k*-vprašanja prejmejo le odgovore v obliki seznama parov, medtem ko so v srbohrvaščini mogoči tako odgovori s seznamom parov ali odgovori s posameznim parom (Bošković 2002: 358). To pomeni, da v bolgarščini vprašanje, kakršno je (46a), ne bo moglo biti primerno rabljeno v podanem kontekstu, ki zahteva odgovor s posameznim parom, medtem ko je (46b) povsem sprejemljivo vprašanje v srbohrvaščini.

- 46) John je v trgovini in vidi nekoga, ki kupuje kos oblačila, a ne vidi točno, kdo je ta oseba in kaj kupuje. Zato vpraša trgovca:
- a. # Koj kakvo e kupil? bolgarščina
 kdo.IM kaj.TOŽ POM kupil.PRET
 »Kdo je kaj kupil?« (Bošković 2002: (21))
- b. Ko je šta kupio? srbohrvaščina
 kdo.IM POM kaj.TOŽ kupil.PRET
 »Kdo je kaj kupil?« (Bošković 2002: (22))
- c. Kdo je kaj kupil?

Kot je prikazano v (46c), lahko v slovenščini vprašanje z večkratnim *k*-premikom rabimo v kontekstu, ki zahteva odgovor z enim samim parom, čeprav lahko večkratna *k*-vprašanja v slovenščini dobijo tudi odgovore s seznamom parov. Oba tipa odgovorov na eno samo vprašanje sta prikazana v spodnjem primeru:

- (47) *Kdo je kaj kupil?*
 O1: Janez je kupil torto.
 O2: Janez je kupil torto, Miha sok, Tina balone ...

Koordinirana *k*-vprašanja se od večkratnih *k*-vprašanj razlikujejo tudi v interpretaciji, ki jo prejmejo. Tako koordinirana vprašanja podpirajo zlasti odgovore, v katerih je podan posamezen par, kar velja tudi za druge jezike, gl. Citko in Gračanin-Yukseš (2013). Odgovori s seznamom parov so na koordinirana *k*-vprašanja mogoči le v posebnih kontekstih.¹¹ Tako vprašanja, kakršno je (48), tipično dobijo odgovor z enim samim parom.

- (48) *Kdo in kaj je kupil?*
 O1: Janez (in) torto.
 O2: # Janez (in) torto, Miha sok, Tina balone ...

3.6 Neobveznost *k*-premika

Ena izmed posebnosti večkratnega *k*-premika v slovenščini je, da je ta v slovenščini neobvezen (Mišmaš 2015). Tako se lahko v večkratnem *k*-vprašanju z dvema vprašalnicama na začetek povedi premakneta obe vprašalnici ali le ena vprašalnica, (49). Ključno pa je, da se na prvi položaj vprašanja premakne *vsaj ena vprašalnica*, saj le tovrstna vprašanja prejmejo »pravo« vprašalno interpretacijo (tj. na njih odgovorimo z nosnikom za posamezno vprašalnico), in ne interpretacije, značilne za odločevalna ali ponovljena vprašanja. V primeru (50) je prikazano odločevalno vprašanje, za katerega je tipična rastoča intonacija, v primeru (51) pa ponovljeno vprašanje, za katerega je značilno poudarjanje vprašalnic.

¹¹ Tomaszewicz (2011:190–192) na primer predlaga, da je koordinirano *k*-vprašanje z odgovorom s seznamom parov mogoče le v kontekstih, v katerih je v skupnem ozadju pomenska predpostavka o obstoju seznama parov.

- (49) a. Kdo je koga včeraj narisal?
b. Kdo je včeraj narisal koga?

(50) Je včeraj narisal kdo koga?

(51) Je včeraj narisal KDO KOGA?

V koordiniranih vprašanjih je stanje drugačno. Kadar se v vprašanju pojavita dve vprašalnici, se morata ti pojaviti ob vezniku, (52). Pa vendar se neobveznost *k*-premika pokaže tudi v koordiniranih *k*-vprašanjih, in sicer v vprašanjih s tremi *k*-zvezami, (53).

- (52) a. Kdo in koga je včeraj narisal?
b. *Kdo in je včeraj narisal koga?

- (53) a. Kdo, kdaj in koga je narisal?
b. Kdo in kdaj je narisal koga?

Sklenemo lahko torej, da se morata ob prirednem vezniku v koordiniranih *k*-vprašanjih pojaviti vsaj dve vprašalnici, medtem ko je premik preostalih vprašalnic v slovenščini neobvezen. V večkratnih *k*-vprašanjih pa se mora na prvo pozicijo v stavku premakniti vsaj ena vprašalnica.

4 Sklep ali izhodišče za nadaljnje raziskave

V razdelku 3 je bilo pokazano, da se večkratna in koordinirana *k*-vprašanja v slovenščini razlikujejo glede na 1. besedni red vprašalnic, 2. možnost sopojavitve vprašalnic *zakaj* in *kako*, 3. možnost sopojavitve vprašalnega členska in *k*-vprašalnic, 4. položaj breznaglasnic, 5. pripisano interpretacijo ter 6. (ne)obveznost *k*-premika. Tem opažanjem seveda sledi vprašanje, od kod te razlike izvirajo. Izkáže se, da lahko razlike med obema tipoma vprašanj razložimo z različnima zgradbama večkratnih in koordiniranih *k*-vprašanj, kot so v preteklosti za druge jezike že pokazali različni avtorji, npr. Zhang (2007), Gribova (2009), Tomaszewicz (2011), Citko in Gračanin-Yukse (2013). Sklepamo namreč lahko, da imajo koordinirana vprašanja v slovenščini dvostavno strukturo.

V nadaljevanju bomo sledeč Mišmaš (2015) privzemali, da gre pri *k*-premiu v slovenščini za skladenjski premik *k*-zvez v vezniško zvezo CP, pri čemer je sled vprašalnice *t* neizgovorjena:¹²

- (54) [CP Kaj, [TP Miha pije t_i]]

¹² Opozoriti je treba, da sheme vprašanj niso natančne, saj Mišmaš (2015) privzema t. i. razširjeno projekcijo CP, v okviru katere se prva *k*-zveza premakne v vprašalno, preostale pa v *k*-projekcijo.

(55) [CP Kdo_k kaj_i [TP t_k pije t_i]]

Do premika pride tudi v koordiniranih *k*-vprašanjih, vendar gre v teh primerih za *k*-premik iz dveh ločenih stavkov, kot to predlaga npr. Tomaszewicz (2011). Kot pokaže (56b), se *k*-zvezi najprej premakneta iz dveh ločenih časovnih zvez TP, čemur sledi izbris TP-ja prvega vprašanja.

(56) a. Kdo in kaj pije?

b. [CP Kdo_k [TP t_k pije]] in [CP kaj_i [TP pije t_i]]

Ta zgradba pojasni 1., 2. in 3. lastnost – ker gre za koordinacijo dveh stavkov, sta besedni red vprašalnic in sopojavitvev *zakaj* in *kako* neproblematična, saj izhaja vsaka vprašalnica iz svojega stavka, prav tako iz svojega stavka izhaja vprašalni členek, ki posledično ne vpliva na interpretacijo vprašalnice v *k*-vprašanju (niti ni pomembno, ali členek izvira iz prvega ali drugega stavka). Problematična ni več niti 6. lastnost. Zdi se namreč, da lahko koordiniramo le dve slovnični vprašanji, kar pa zahteva premik vsaj ene vprašalnice pa prvo mesto v *k*-vprašanju, gl. Mišmaš (2015).

Kljub nakazani rešitvi ostaja v kontekstu koordiniranih *k*-vprašanj mnogo nerešenih težav. Tako puščamo ob strani razliki pod 4. in 5. točko, saj zahtevata ti natančnejšo raziskavo tako interpretacije večkratnih *k*-vprašanj kot obnašanja brez naglasnic v teh, kot to za prvo lastnost pokaže Tomaszewicz (2011) in za drugo pokažeta Citko in Gračanin-Yuksek (2013). Posledično je članek, katerega namen je bil pokazati nekatere razlike med večkratnimi in koordiniranimi *k*-vprašanji v slovenščini, zgolj izhodišče za nadaljnje raziskave koordiniranih *k*-vprašanj v slovenščini, saj so tovrstna vprašanja v slovenskem jezikoslovju do tega trenutka v veliki meri neraziskana, a zaradi svojih posebnosti izjemno zanimiva, še posebej, ker nam lahko pomagajo natančneje razumeti skladnjo vprašanj, ne le v slovenščini, temveč v človeških jezikih nasploh.

Literatura

Bošković, Željko, 1994: ECP, Spec-Head agreement, and multiple *wh*-movement in Overt Syntax. Sergey, Avrutin, Franks, Steven, in Progovac, Ljiljana (ur.): *Formal Approaches to Slavic Linguistics: The MIT Meeting, 1993*. Ann Arbor: Michigan Slavic Publications. 119–144.

Bošković, Željko, 1998: *Wh*-phrases and *wh*-movement in Slavic. Prispevek je bil predstavljen na konferenci Comparative Slavic Morphosyntax Conference, ki je od 5. do 7. junija 1998 potekala v Bloomingtonu (Indiana, ZDA).

Bošković, Željko, 2002: On multiple *wh*-fronting. *Linguistic Inquiry* 33/3. 351–383.

Browne, Wayles, in Alt, Theresa, 2004: *A Handbook of Bosnian, Serbian, and Croatian*. <<http://www.seclrc.org:8080/grammar/mainframe.jsp?nLanguageID=1>>. (Dostop 14. 1. 2016.)

Chomsky, Noam, 1995: *The Minimalist Program*. Cambridge: MIT Press.

- Citko, Barbara, in Gračanin-Yukseš, Martina, 2013: Towards a new typology of coordinated *wh*-questions. *Journal of Linguistics* 49/1. 1–32.
- Franks, Steven, in Holloway King, Tracy, 2000: *A handbook of Slavic clitics*. New York: Oxford University Press.
- Golden, Marija, 1997: Multiple *wh*-questions in Slovene. Browne, Wayles, Dornisch, Ewa, Kondrashova, Natasha, in Zec, Draga (ur.): *Formal Approaches to Slavic Linguistics: The Cornell Meeting, 1995*. Ann Arbor: Michigan Slavic Publications. 240–266.
- Golden, Marija, 2000: *Teorija opisnega jezikoslovja. 1. skladnja*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Gribanova, Vera, 2009: Structural adjacency and the typology of interrogative interpretations. *Linguistic Inquiry* 40/1. 133–154.
- Hamblin, Charles L., 1958: Questions. *The Australasian Journal of Philosophy* 36. 159–168.
- Marušič, Franc, 2008: CP under control. Zybatow, Gerhild, Luka Szucsich, Uwe Junghanns in Roland Meyer (ur.): *Formal Description of Slavic Languages 5*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 408–422.
- Mišmaš, Petra, 2015: *On the optionality of multiple wh-fronting in a multiple wh-fronting language*. Doktorska disertacija, Univerza v Novi Gorici.
- Rudin, Catherine, 1988: On multiple questions and multiple fronting. *Natural Language and Linguistic Theory* 6/4. 445–501.
- Tomaszewicz, Barbara, 2011: Against Spurious Coordination in Multiple *Wh*-Questions. Washburn, Mary Byram, McKinney-Bock, Katherine, Varis, Erika, Sawyer, Ann, in Tomaszewicz, Barbara (ur.): *Proceedings of the 28th West Coast Conference on Formal Linguistics*. Somerville: Cascadia Proceedings Project. 186–95.
- Toporišič, Jože, 2004: *Slovenska slovnica. Četrta, prenovljena in razširjena izdaja*. Maribor: Obzorja.
- Zhang, Nina, 2007: The syntactic derivations of two paired dependency constructions. *Lingua* 117/12. 2134–2158.